

הארות והערות

על הטטרפילון של קיסרין ומקום קבורתו של ר' עקיבא

עדיאל שרמר

במאמר קצר שב באחרונה יהודה זיו לעסוק בשאלת זיהוי מקום קבורתו של ר' עקיבא.¹ מקום זה מוזכר במדרש משלי, תוך כדי סיפור הבאת גופתו של ר' עקיבא לקבורה. וכך מסופר שם: מעשה בר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ור' יהושע הגרסי תלמידו היה משמשו. ערב יום טוב נפטר ממנו והלך לביתו. בא אליהו ועמד על פתח ביתו, אמר לו: שלום עליך רבי, אמר לו: שלום עליך רבי ומורי. אמר לו: כלום אתה צריך? אמר לו: כהן אני, ובאתי להגיד לך שרבי עקיבא מת בבית האסורים. מיד הלכו שניהם לבית האסורים ומצאו פתח שער בית האסורים פתוח ושר בית הסוהר היה ישן, וכל העם שהיו בבית האסורים היו ישנים, והשכיבו את ר"ע על המטה ויצאו... והיו מוליכין אותו כל הלילה עד שהגיעו לטרפילון של קסרין. כיון שהגיעו לשם, עלו שלש מעלות וירדו ירדות, ונפתח המערה לפניהם, וראו שם כסא וספסל ושלחן ומנורה, והשכיבו את רבי עקיבא על המטה ויצאו, וכיון שיצאו נסתמה המערה, ודלקה הנר על המנורה.²

בניגוד לדעות חוקרים שונים שקדמו לו³ הציע זיו לזהות את מקום הקבורה הנזכר בדברי המדרש — 'טרפילון של קסרין' — במנצור אל-עקאב שעל רכס הכרמל. הצעה זו נשענה על ההנחות והראיות הבאות:

א. הסיפור המדרשי משמר הד לאירוע היסטורי ריאלי, לאמור: ר' עקיבא אכן הובא לקבורה בסמוך למקום הנזכר במדרש ('טרפילון של קסרין').

1 זיו, "חוטם הכרמל": ציון מקום קבורתו של ר' עקיבא?, קתדרה, 39 (ניסן תשמ"ו), עמ' 45-50 [להלן: זיו].
2 מדרש משלי, ט ב (מהדורת ש' בובר, וילנה תרנ"ג, לא ע"א-ע"ב). התבססתי כאן על מהדורה זו מפני שהחוקרים שעסקו בסיפור זה השתמשו בה. בינתיים יצאה לאור מהדורתו המדעית של ב' ורסאצקי, נירירוק תש"ן, והסיפור מובא שם, בעמ' 67-68.

3 בסיפור זה עסקו חוקרים רבים. רשימה מלאה שלהם נמצאת אצל: B.L. Visotzky, 'Midrash Mishle: A Critical Edition', Dissertation Submitted to The Jewish Theological Seminary Of America, New York 1982, p. 281, n. 26-27. לענייננו חשובים במיוחד דבריהם של: S. Krauss, 'Zur Topographie von Caesarea', *JQR*, 14 (1902), pp. 745-746; ש' קליין, 'אנטיפרס של קסרין: טריפולין של קסרין', ידיעות, ב (תרצ"ד), עמ' 10-13; ש' אברמסון, 'מקום קבורתו של ר' עקיבא', שם, יא (תש"ה), עמ' 65; L.I. Levine, *Caesarea Under Roman Rule*, Leiden 1975, pp. 44, 179, n. 117; דבר תשל"ז, עמ' 241 הערה 58; D. Sperber, 'Greek and Latin Words in Rabbinic Literature', בר אילן, יד-טו (תשל"ז), החלק הלועזי, עמ' 37-38; S. Appelbaum, 'The Burial Place of Rabbi Aqiva', דברי הקונגרס העולמי השביעי למדעי היהדות: מחקרים בתלמוד הלכה ומדרש, ירושלים תשמ"א, החלק הלועזי, עמ' 47-37.

ב. פירוש המלה 'טרפילון' בדברי המדרש הוא 'שלושת העמודים',⁴ ויש לזהותם עם שלושת עמודי הסלע הנראים על רכס הכרמל בקירבת מנצור אל-עקאב.⁵

ג. דמיון הצליל בין השם 'עקאב' לשם 'עקיבא' מצביע על כך, שיש לחפש את קבר ר' עקיבא בקירבת מקום.⁶

ד. מן המסופר במדרש, ש'היו מוליכין אותו כל הלילה', יש ללמוד על קבורה במרחק-מה מקיסרין.

ה. עדויות של נוסעים מימי הביניים תומכות, לדברי זיו, בטענה, שר' עקיבא נקבר סמוך לקיסריה.

ברם, עיון נוסף מלמד, שהצעתו של זיו קשה מאוד. מלבד העובדה, שאין קשר של ממש בין השם 'עקאב' לבין השם 'עקיבא', מלבד דמיון צליל, עובדה שזיו עצמו כבר ציינה,⁷ גם כל שאר הנחותיו וראיותיו מסופקות.

דומה, כי עיקר העניין נעוץ בהבנת המלה 'טרפילון'. כבר לפני למעלה מארבעים וחמש שנים ציין שרגא אברמסון,⁸ שבקטע מן הגניזה, הנמצא בלנינגרד, הגרסה היא: 'טרפילון של קיסרין'. גרסה זו מצאה תימוכין בנוסחו של קטע אחר מן הגניזה, שפורסם בשנת תשל"ז על-ידי צבי מאיר רבינובקי, שאף הוא גורס: 'טיטרפילין של קיסרין', בשתי טי"ת.⁹ עתה, כשברשותנו מהדורתו המדעית של ברוך וויסאצקי למדרש משלי למדים אנו, שגרסה זו מתועדת בקטע גניזה שלישי.¹⁰ על-פי גרסה זו, המדובר הוא במבנה בעל ארבע שערים (או פתחים),¹¹ הניצב במרכזה של העיר, במקום מפגשם של שני רחובות ראשיים.¹² ר' עקיבא נקבר אפוא, על-פי המסורת המדרשית, בתוך קיסריה, בסמוך לטרפילון שלה.¹³ הכרעת נוסח זו, המעדיפה את הגרסה 'טרפילון',¹⁴

4	זיו, עמ' 50.	7	שם.
5	שם.	8	אברמסון, לעיל, הערה 3.
6	שם, עמ' 49.	9	רבינובקי, שם.
10	מדרש משלי, מהדורת וויסאצקי (לעיל, הערה 2), עמ' 68, בהערה. על-פי הרשום במדור חילופי הגרסאות במהדורה זו, גרסת כ"י ניר-יורק (סימונו שם: ה1) היא: 'נוטרפילון', והדעת נותנת שמקורה של גרסה זו אף הוא ב'טרפילון', שנשתבש בידי הסופר שהפריד את הטי"ת הראשונה לנו"ן וו"ו, ואם כך לפנינו עדות נוסח רביעית, הגורסת את המלה בשתי טי"ת.		
11	זהו מובנה של המלה היוונית τετραπύλον (ראה: Liddel & Scott, <i>A Greek English Lexicon</i> , p. 1782). ηύλον הוא שער, או פתח (שם, עמ' 1553), וממילא אין 'טרפילון' אלא, לכל היותר, 'שער משולש' (שם, עמ' 1822). ואינני יודע על מה מבסס כאן זיו את תרגומו. גם דבריו של ז' ספראי, ש'טרפילין משמעו ביוונית שער בעל ארבעה פתחים, ויש לשער שהכונה לשער מרכזי בחומה' אינם מדויקים, ראה: ז' ספראי, 'היתר תחום קיסריה מהמצוות התלויות בארץ', סיני, צו (תשמ"ה), עמ' ריח. וראה בהערה הבאה.		
12	לצורתו של מבנה זה ראה: צפרייר, ארץ ישראל מחורבן בית שני עד הכיבוש המוסלמי, ב, הממצא הארכאולוגי והאמנותי, ירושלים תשמ"ה, עמ' 68-71.		
13	אם כי מיקומו של זה אינו ידוע לנו כיום, מפני שאין אנו יודעים את התוואי המדויק של הקאדרו מקסימוס ואת נקודת הצטלבותו עם הדקומנוס. מתוך לשונו של לוי, לעיל, הערה 3, נראה, שהוא נוטה לטעון, כי הטטרפילון של קיסריה לא היה במרכזה של העיר אלא במזרחה. מאחר שמבנה זה עמד כנקודה כלשהי לאורכו של הדקומנוס מקסימוס, ומאחר שלוין משער שרחוב ראשי זה נמשך מן היס מזרחה, עד סביבות ההיפודרום של קיסריה (ראה שם, עמ' 6-7), אפשר שהטטרפילון עמד לא הרחק מסביבת ההיפודרום. אבל אין לנו עסק בנסתרות.		
14	העדפת הגרסה 'טרפילון' מבוססת על מגוון שיקולים: (1) היא מתועדת בעדי הנוסח הקדומים והמהימנים יותר (קטעי הגניזה). (2) היא מופיעה גם במקום אחר בספרות חז"ל (ראה להלן, הערה 24), המתקשר מבחינת העניין. (3) ה'טרפילון' של קיסריה ידוע גם ממקור לא יהודי, בן הזמן (ראה להלן, הערה 22). (4) ההנחה, שהגרסה 'טרפילון' מקורית היא, יכולה להסביר בלא קושי רב את התהוותן של הגרסאות האחרות ('טרפילון').		

והפירוש החד-משמעי הנגזר ממנה, הוצעו זה מכבר על-ידי קראוס, אברמסון, דניאל שפרבר, רבינוביץ וישראל ל' לוי, ¹⁵ ובאחרונה גם על-ידי וויסאצקי. ¹⁶

אשר למסורות המופיעות בתיאורי נוסעים מימי הביניים (במידה שניתן להביא מהן ראיה), דומה שהמקורות שהביא זיו תומכים דווקא בדעה, שר' עקיבא נקבר בתוך קיסריה עצמה. כך עולה מתיאוריהם של יעקב בן נתנאל הכהן ושל ר' יצחק חילו, המובאים על-ידי זיו. ¹⁷ בשניהם מצויה מסורת, המזהה את קבר ר' עקיבא בתוך קיסריה. ¹⁸

הקושי המתעורר, לכאורה, לאור פירוש זה, נעוץ בדברי המדרש, ש'היו מוליכין אותו כל הלילה'. ברם, ספק גדול אם יש לדייק בכגון דא בלשון המדרש. ספרות חז"ל לא נתכוונה לשמר דיווחים היסטוריים, וניכר לעין, כי לפנינו סיפור מעוצב. לכן, גם אם נבקש לטעון, שבדברי המדרש נשמר הד לאירוע היסטורי כלשהו, סביר שהלשון 'כל הלילה' לא נועדה אלא ליצירת תחושה דרמטית ותו לא. ¹⁹

'טרופילון' ואף הגרסה 'פילון' שבמדרש 'עשרת הרוגי מלכות' [ראה: א' ילינק, בית המדרש, ה' ירושלים תפ"ח, עמ' 28]). ולנעוץ אותן בתהליכי העתקתן של הטקסט: כל אלה אינם אלא שיבושי מעתיקים מן המלה היוונית 'טרופילון', שלא היתה מוכרת לסופרים בימי הביניים. באופן דומה הכריע שפרבר, לעיל, הערה 3. כיוצא בו באשר לגרסה 'אנטיפרס' של קוצרין — היא מופיעה בכ"י פרמה 1240, ובילקוט שמעוני בלבד, שניהם עדי נוסח (כך! ובשום פנים ואופן אין ילקוט שמעוני — בעניין שלנו — 'מקור', כפי שמכנה אותו אפלבאום, לעיל, הערה 3) ממוצא 'אשכנזי', ועל כן אמינותם לא תוכל להשתוות לזו של קטעי הגניזה. אני משער שהגרסה 'אנטיפרס' נובעת מהגהת נוסח, שנעשתה בידי אדם שלא הכין את המלה היוונית 'טרופילון', והביא במקומה שם מקום מוכר יותר מספרות חז"ל: 'אנטיפרס' (כשהבסיס להגהה זו היה האותיות 'טרפ'?). ראה: ש' קליין (עורך), ספר הישוב, א, ירושלים תשל"ח, ² עמ' 7, וכן: תוספתא, דמאי, א יא (מהדורת ליברמן, עמ' 64); ירושלמי, תענית ד ח, סט ע"ב (= שם, מגילה א א, ע"א); שם, בבא מציעא ז יא, יא ע"ג; בבלי, גיטין עו ע"א-ע"ב. מכל מקום, הלך מחשבתו של זיו, הדוחה את הגרסה 'טרופילון' בדברי המדרש בנימוק שאינה תואמת את הגרסה 'טרופילון' (זיו, עמ' 50), אינו מובן לי כלל. נחיתות אחת הגרסאות אינה יכולה להיות מנומקת בכך, שאין היא מתאימה לגרסה האחרת! גם טענות, שסביר להניח כי הגרסה 'טרופילון' נובעת מהגהה על-פי התוספתא (שם, הערה 26), אינה משכנעת. התוספתא באהלות אינה מקור כה ידוע ומפורסם, שבגינו יכוא מאן־דהוא לתקן את דברי המדרש. ואילו השמטת טי"ת אחת בשל הפלוגרפיה היא טעות סופר נפוצה ומוכרת.

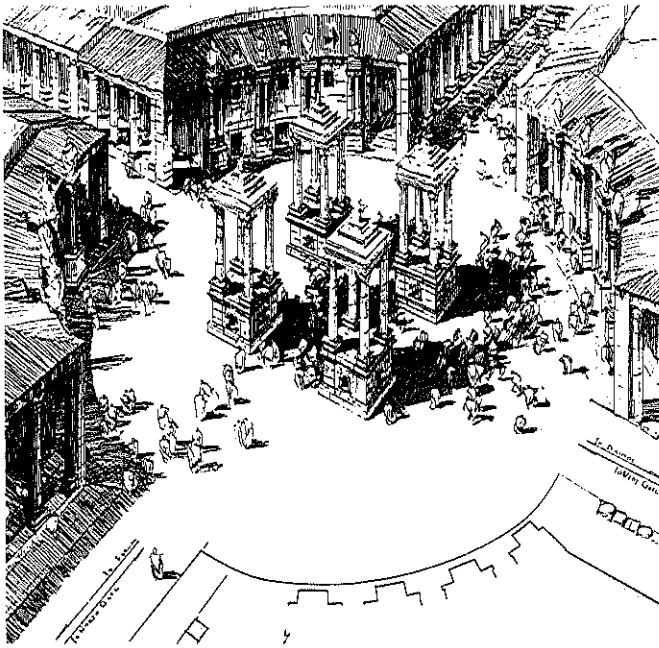
15 כולם מצוינים לעיל, הערה 3.

16 ראה גם דבריו של וויסאצקי, בהערות למהדורתו, לעיל, הערה 2.

17 זיו, עמ' 47-48.

18 לישונו של יעקב בן נתנאל, היא: ז'בקסרי מערה של עשרה הרוגי מלכות, ובמקום שנהרגו יש אבן שיש גדולה הרבה... ואומרים, האבן הגדולה של שיש זה היה כסא מלכות של מלך קיסר וכו', ולישונו של ר' יצחק חילו היא: 'קיסריה היא העיר קיסרי היושבת על חוף הים... היתה מושב השלטון הרומאי בימי ר' עקיבא. פה נפל הצדיק ההוא [חלל] בידי העריצים. מראים עדיין את המקום שבו נידון, וכמו כן את הקבר שבו נטמן גופו הקדוש'. מסקנתו של זיו מתיאורים אלה, שיש לשוב ולחפש את מקום קבורתו של ר' עקיבא בסביבתה הקרובה של קיסריה, ושגם במאה הי"ד ידעו אפוא יהודים מיושבי קיסרי — על-פי מסורת המוחזקת בידיהם — להצביע על מקום קבורתו של ר' עקיבא סמוך לעיר' (שם עמ' 48), נוגדת במפורש את האמור במקורות אלה. והרי זיו עצמו מבקש לשער, שאבן השיש ה'גדולה הרבה' (בתיאורו של יעקב בן נתנאל הכהן) היא אולי קוביית-השחם העצומה, המוטלת עד היום במרכז ההיפורדום של קיסריה; מדוע אפוא הוא סותר עצמו ומסיק מכך, שמקום קבורת ר' עקיבא היה מחוץ לקיסריה?!

19 הביטוי 'כל אותו הלילה' שגזר במדרש האגדה (בראשית רבה, כו ה [מהדורת תיאודור־אלבק, עמ' 249]; שם, מ ב [עמ' 389]; שם, ע ג [עמ' 915]; שם, עח יא [עמ' 929]; ויקרא רבה, כג ט [מהדורת מרגליות, עמ' תקמ]; שם, כג יא [עמ' תקמה] ובמקומות נוספים), ותפקידו העיקרי ליצור תחושה דרמטית, שהיא אתר המאפיינים של סיפור האגדה התלמודי. ראה: ר' פרנקל, 'צורות חיצוניות מול ערכים פנימיים', מכתם לדוד: ספר הזכרון לרב דוד אוקס ד"ל, רמת-גן תשל"ח, עמ' 127. הערה 28. וכבר קבע אברמסון, שאין בכוחה של קושיה קלושה לסתור גרסה מפורשת, ראה: אברמסון, לעיל, הערה 3. ממילא גם אין צורך להיחקק לתיירו 'היראלי', שהמסע אך כל הלילה בשל הפחד מן השלטונות הרומיים, שאסרו הבאת הרוגי מלכות לקבורה, ולא בגלל המרחק הרב שהיה

טטרפילון משוחזר
(בג'רסה)

מעל לכל אלה עומדת בפנינו השאלה, באיזו מידה ניתן להניח שהסיפור, המופיע במקור כה מאוחר כמדרש משלי²⁰, אכן משמר הד לאירוע היסטורי ריאלי. כבר ציין שאול ליברמן, שכנגד המסורת המדרשית המספרת על קבורת ר' עקיבא, 'במקורות הקדומים לא נזכר כלל על קבורת ר"ע. ולא עוד אלא שבאגדה בכבלי מנחות כט ע"ב מסופר, שהקב"ה הראה למשה רבינו את סופו של ר"ע, ואמרו: ראה ששוקלין בשרו במקולין, ומכאן שלא בא לקבורה'.²¹

העוסק בזיהוי מקומות הנזכרים בספרות חז"ל רשאי — ואף חייב — לשאול לזהותו של מקום הנזכר בדברי המדרש,²² אולם ספק אם במקרה זה יש לנסות ולהשיב על שאלה זו בדרך, המניחה שהמסופר במדרש אכן התרחש במציאות, קרי: על סמך דמיון השם בין אתר כלשהו לבין שמו של ר' עקיבא. נמצא אפוא, שלא רק ראיותיו של זיו מסופקות, אלא אף הבסיס, שעליו עומדת הצעתו, מוטל בספק.²³ כנגד זאת דומה, שאם רשאים אנו ללמוד דבר מן המקור המדרשי אין הוא נוגע דווקא לקבורת ר' עקיבא, אלא לעובדה, שסמוך לטטרפילון של קיסריה היו קברות. מסקנה זו, צנועה עד כמה שתהא, עולה בקנה אחד עם מקורות אחרים בספרות חז"ל.²⁴

- 20 על החכמים לעבור, כטענתם של חלק מן החוקרים (שהרי לשיטתו, המקבלת את הגרסה 'טטרפילון', מקום הקבורה היה בתוך העיר עצמה). ראה: אברמסון, שם. זיו מביא את דברי אברמסון כתימוכין לדעתו שלו, שהסיפור מלמד על 'מהלך-מה מחוץ לקיסריה עצמה' (זיו, עמ' 47, הערה 14) ואין כאן אלא ראייה לסתור. ראה: M.D. Herr, 'Midrash', *EJ XI*, Jerusalem 1971, col. 1513. עמ' 5-55, דן באריכות בשאלת תארוכו של מדרש משלי, ומטיק בסופר-שלי-דבר, שיש לתארוכו לתקופה שבין שנת 860 לשנת 940 לספירה. אם נכונה מסקנתו, הרי היא מחריפה את דברינו כאן.
- 21 ש' ליברמן, 'רדיפת דת ישראל', ספר היובל לכבוד ש' בארון, החלק העברי, 'ירושלים תשל"ה, עמ' רכה. דברי ליברמן עמדו לנגד עיניו של זיו, והוא מצטט מהם בראש אותו העמוד, ואף על-פירכין אין הוא מתייחס, משום מה, לאמור שם בהמשך.
- 22 במקרה דנן בוודאי יש מקום לנסיון כזה, מפני שאין להניח שהמלה הנדירה והלא-מוכרת 'טטרפילון' כציון שם מקום תומצא על-ידי מספר מאוחר ובודוי, אלמלא היה לו בסיס ריאלי כלשהו לקיומו של מקום כזה. ואכן, הטטרפילון המפורסם של קיסריה נזכר במקור לא-יהודי בן הזמן, ראה: J. Rougé (ed.), *Expositio Totius Mundi et Gentium*, Paris 1966, p. 160, §XXXVI. מקור זה הובא כבר על-ידי S. Klein, 'Grenzverzeichnis Palästinas', *HUCA*, 5 (1928), p. 229, n. 129. וכן על-ידי לויין ושפרבר, לעיל, הערה 3.
- 23 לאור האמור כאן ברור גם, שאין לקבל את הצעתו של אפלכאוס, לעיל, הערה 3. נסיונו של אפלכאוס לבחון את האמינות ההיסטורית של יוסף בן מתתיהו על סמך המסקנה הפילולוגית שלו עצמו נראה אפוא חסר בסיס, ראה: 'אנטיפטרס — כפר סבא ואנטיפטרס דקיסרי: שתי פרשיות שהן מבחן לאמינות ההיסטורית של יוסף בן מתתיהו', א' רפפורט (עורך), יוסף בן מתתיהו: היסטוריון של ארץ ישראל בתקופה ההלניסטית והרומית, ירושלים תשמ"ג, עמ' 16-19.
- 24 כך יש להסיק מן האמור במשנה בסוף מסכת אהילות (יח ט). כפי שנתפרשה על-ידי התוספתא (אהילות, יח יג [מהדורת צוקרמנדל, עמ' 617]): 'מזרח קיסרין... קברות — ואיזהו מזרח קיסרין? מכנגד טטרפילין שלה ועד כנגד בית הגח'. ודוק: המשנה איננה עוסקת בשטח שממזרח לקיסריה, אלא בחלקה המזרחי של העיר ('מזרח קיסרין... קברות'). כך הבינה גם לויין, ראה: L.I. Levine, 'Roman Caesarea', *Qedem*, 2 (1975), p. 38. (ושלא כדברי ספראי, לעיל, הערה 11). ועל רקע זה יש להבין את עדותו של ר' יהודה הנחתום, 'על סטיו המזרחי שהוא טהור' (תוספתא, שם). וראה: י' זוסמן, 'כתובת הלכתית מעמק בית-שאן', תרביץ, מג (תשל"ד), עמ' 115, הערה 157 (= נה [עורך], מיקראה על כתובות יהודיות, ירושלים תשמ"א, עמ' 144), ומה שכתב ש' ליברמן, תוספת ראשונים, ג, ירושלים תפרח"י, עמ' 157.

דברי תגובה

יהודה זיו

במאמרי 'חוטם הכרמל': ציון מקום קבורתו של ר' עקיבא? ¹ לא באתי לעסוק במחקר מדרשי התלמוד ובחילופי גרסותיהם, כדרך שעושה עדיאל שרמר. גם כלל לא הצעתי, כדבריו, 'לזהות את מקום הקבורה [של ר'ע]... במנצור אל-עקאב'. כפי שעולה מכותרת המאמר, לא ראיתי את חוטם הכרמל אלא כציון בלבד למסורות, שנתלו בו.

זה מכבר מעסיקות אותי מסורות-עם בפי ערביי ארצנו, הנוגעות לאתרי נוף ולשמותיהם. כל שביקשתי, גם הפעם, היה לנסות ולמצוא קשר בין שמו של המבנה, המכונה בערבית 'שיח' מנצור אל-עקאב, ומצוי במרומי חוטם הכרמל, לבין מסורות יהודיות; במסכת שמחות מסופר על הוצאת ר' עקיבא להורג בקיסרי הסמוכה — שקבר השיח' נשקף עליה ועל כל סביבותיה — ובמדרש משלי מובאת מסורת על קבורת ר' עקיבא. במאמר הראיתי, שלא רק צלצול דומה של שמות — 'עקיבא' ו'עקאב' — יש כאן, אלא אף תרגום כינוי של קבר השיח' הריחו 'מנצח הייסורים': חיזוק לקשר זה עם חוטם הכרמל יש גם באזכור 'המערה' במדרש משלי ובמה שמספר יעקב בן נתנאל הכהן על 'מערה של עשרה הרוגי מלכות', שראה שעה שביקר בקיסרי במאה ה"ב. הדעת נותנת, כי אין לחפש מערה בקיסרי עצמה, שהרי במישור היא יושבת, ומטבע הדברים יש לבקשה ממזרח לעיר — בחוטם הכרמל שבסמוך (או, לפחות, ברכסי הכורכר שלרגליו). לנוף כעין זה מתאים אף התיאור שבמדרש, 'עלו שלש מעלות וירדו ירידות, ונפתחה המערה לפניהם'. מכאן המסקנה ההגייונית, כי 'קבר גוי אחד', המצוי לדברי אותו נוסע לפני פתחה של אותה מערה, אפשר שהוא שיח' מנצור אל-עקאב שברמת הנדיב.

מן הראוי לשוב ולהזכיר, כי בשנת 1873 עדיין ראתה כאן משלחת הסקר של PEF את הקומה הראשונה של בית החווה העתיק שבמקום מתנוססת בראש חוטם הכרמל. אפילו כיום — לאחר שלאחרונה שוחזרו כאן רק מיתארה של אותה אחוזת 'בְרוֹן' יהודי מימי קדם וקיר חצרה (על-ידי משלחת החפירות של יזהר הירשפלד וחבריו) — נשקפת היא למרחוק ונראית היטב מקיסרי. אפשר אפוא להניח, כי גם לר' יצחק חילו, שביקר בקיסרי בשנת 1333, הראו מן העיר את בית המידות הזה שבראש ההר מנגד. מכאן, שיש כנראה להפריד בין 'מקום ההוצאה להורג', שהיה על-פי המסורת בקיסרי עצמה — ועליו מספרים שני הנוסעים הנזכרים — לבין 'מקום הקבר', על-פי המסורת, שהדעת נותנת, כי הוא שיח' מנצור אל-עקאב, ואותו ראו שניהם, כמסתבר, בראש חוטם הכרמל.